

ПРИБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ДЕЙНОСТТА НА ЦЕНТЪРА ЗА ПРИБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ (ЦПО)

(отражение в медиите за периода януари 2014 – юли 2017 г.)

Автор: Найден Колчев

ЦЕЛ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Основната цел на настоящия контент анализ е да проследи качеството и интензивността на дебата за приобщаващото образование през последните три и половина години - периодът от стартиране на общественото обсъждане на новия Закон за предучилищното и училищно образование през 2014 г. до превръщането на темата в една от централните за обществената дискусия за образованието през 2017 г.

МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Прегледани са пълните текстове на статиите за периода януари 2014 – юли 2017 г. вкл. Използвана е база данни, която задълбочено и в пълнота обработва периодичния печат, електронните и интернет медиите.

При изследването са използвани някои от задължителните елементи на контент анализа (честота на срещане на определени думи и/или словосъчетания, количественото им сравнение хронологически и др.), а при наблюденията акцентът пада и върху нагласите на обществото и медиите. Целта е да се вникне и отвъд новинарския текст, да се направят някои анализи и изведат полезни за дейността на ЦПО изводи.

Списък на думите и словосъчетанията (и техните производни), по които е извършено търсенето и които стоят в основната на настоящото изследване:

- ✓ Деца с увреждания
- ✓ Специални образователни потребности
- ✓ Достъп до образование
- ✓ Приобщаващо образование
- ✓ Ресурсни учители
- ✓ Център за приобщаващо образование
- ✓ ЦПО и Ива Бонева

СТАТИИ И ИЗТОЧНИЦИ

Следват данни за броя статии и източници, които са обработени за целите на настоящото изследване, като статиите са свалени през месец ноември, 2017 г.

Брой статии общо: **43154**

Брой статии по години:

- 2014 - **7509**
- 2015 - **11123**
- 2016 - **15521**
- 2017 (до юли вкл.) - **9001**

Брой статии според канала на разпространение на информацията:

- Преса - **4774**
- Радио - **114**
- Телевизия - **326**
- Интернет - **37940**

Брой статии според канала на разпространение на информацията по години:

- Преса
  - 2014 - **1358**
  - 2015 - **1274**
  - 2016 - **1404**
  - 2017 (до юли вкл.) - **738**
- Радио
  - 2014 - **40**
  - 2015 - **16**
  - 2016 - **18**
  - 2017 (до юли вкл.) - **40**
- Телевизия
  - 2014 - **82**
  - 2015 - **82**
  - 2016 - **89**
  - 2017 (до юли вкл.) - **73**
- Интернет
  - 2014 - **6029**
  - 2015 - **9751**
  - 2016 - **14010**
  - 2017 (до юли вкл.) – **8150**

Процентно изменение на броя статии спрямо преден период:

2015 спрямо 2014: **48%**

2016 спрямо 2015: **40%**

2017 спрямо 2016: **без изменение**

*Резултатите от 2017 са прогнозни – за база са взети тези за първите седем месеца. Същото съотношение е използвано за останалите 5 месеца до края на годината.

Данните ясно показват, че растежът на броя статии по темата е голям – почти два пъти от 2016 г. в сравнение с първата година на изследването. През 2017 г. статуквото от предната година се запазва, но тук трябва да се направи уточнението, че през октомври 2017 г. е променена наредбата за приобщаващото образование – тема, която се очаква да генерира множество статии по темата.

СПОМЕНАВАНЕ НА ОСНОВНИТЕ ДУМИ И СЛОВОСЪЧЕТАНИЯ В ТЕКСТА. СРАВНЕНИЕ НА ИЗПОЛЗВАНЕТО ИМ ПРЕЗ ГОДИНИТЕ.

Деца с увреждания. Тук се включват и производните: „дете с увреждания“, „уврежданията при деца“ „деца със специални образователни потребности“ и др.

➤ **Брой употреба по години:**

- Общо: 46300
- 2014 - 6504
- 2015 - 11716
- 2016 - 19749
- 2017 (до юли вкл.) - 8331

Това е и темата, която се появява най-много. Тенденцията е на увеличаване на тези резултати през съответните години, което е от повече от добре – демонстрира, че обществото все повече се интересува от Децата с увреждания. Друга причина за това е извеждането им от домовете и настаняването им в ЦНСТ (Центрове за настаняване от семеен тип) – процес, широко отразен в медиите, както и споменаването им в контекста на техния достъп до образование. Пикът е през 2016 г., заради споменаването им покрай окончателно закриване на домовете за деца с увреждания, деинституционализацията и заради дебатите около новия Закон за предучилищното и училищно образование, свързано с приобщаващото образование и съответно с децата с увреждания.

Специални образователни потребности.

➤ Брой употреба по години:

- Общо: 9927
- 2014 - 1966
- 2015 - 2825
- 2016 - 3180
- 2017 (до юли вкл.) - 1956

Тенденцията е всяка година статиите, касаещи деца със специални образователни потребности да се увеличава. Причина за това е дебатът и законодателството, свързани с приобщаващото образование, който продължава и през 2017 г. От друга страна обаче статиите са свързани с конкретни случаи на агресия (особено през 2017 г.), при които се споменава словосъчетанието.

Достъп до образование.

➤ Брой употреба по години:

- Общо: 6412
- 2014 - 984
- 2015 - 1797
- 2016 - 2406
- 2017 (до юли вкл.) - 1225

Тенденцията е сходна като при „специалните образователни потребности“. Темите за достъпа до образование се разискват все повече и в дълбочина. С приемането на Закона за предучилищно и училищно образование и последвалите дебати, както и с Наредбата за приобщаващо образование, в обществото все повече се говори за достъпа на децата до образование. Отражение върху увеличението брой споменавания има и решението на МС за Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, който бе приет в началото на юли 2017г. и по същество третира достъпа до образование.

Ресурсни учители.

➤ Брой употреба по години:

- Общо: 3103
- 2014 - 409
- 2015 - 1101
- 2016 - 831
- 2017 (до юли вкл.) – 762

Най-много споменавания на „ресурсни учители” срещаме през 2015 г. – годината на дебатите преди приемането на Закона за предучилищното и училищно образование. През 2017 г. имаме отново засилване покрай темата за агресията, нейното овладяване с помощта на ресурсните учители, както и покрай дебатите около Наредбата за приобщаващо образование.

Приобщаващо образование.

➤ Брой употреба по години:

- Общо: 5727
- 2014 - 307
- 2015 - 810
- 2016 - 2427
- 2017 (до юли вкл.) – 2183

При скромните триста появявания през 2014 г., три години по-късно „приобщаващо образование” се среща десет пъти повече. Терминът вече се е наложил и свободно циркулира в езика на властта и в медиите. Обществото се вълнува, критикува някои аспекти на свързаното с него законодателство – темата се обсъжда постоянно. Това продължава и през 2017 г. с пълна сила покрай промените в Наредбата за приобщаващото образование.

Център за приобщаващо образование. Тук се включват и „ЦПО” (съкратеното изписване на центъра) и „Ива Бонева” (изпълнителен директор).

➤ Брой употреба по години:

- Общо: 1779
- 2014 - 249
- 2015 - 343
- 2016 - 767
- 2017 (до юли вкл.) – 420

През 2014 г. терминът „приобщаващо образование” се среща предимно покрай споменаването на центъра. Постепенно, покрай дебатите за законодателството, свързано с него и неговата институционализация, се увеличава и употребата му в медиите - пикът е през 2016 г., който не секва и през 2017 г. Цифрите говорят, че през последните две години името на центъра се споменава в пъти по-често – резултат не само от конкретните му дейности и разяснителни кампании, но и от някои позиции по конкретни наболели въпроси.

ПРИБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ – СВЪРЗАНИТЕ ОСНОВНИ ТЕМИ И СЪБИТИЯ ЗА ВСЯКА ГОДИНА ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

2014 г. – ПРОЦЕС НА ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ

- През май 2014 г. вече започва да се говори повече и по-задълбочено за приобщаващото образование, тенденция, която ще се засилва постепенно и през второто полугодие терминът се среща вече над 200 пъти в сравнение с 40 споменавания през първото.

На този етап така застъпената тема за агресията в училище и приобщаването на „проблемните“ деца е почти никак или съвсем слабо отразена тема (думата „агресия“ се среща едва 33 пъти в периода октомври-декември), за разлика от 2017 г, когато само за първите три месеца тя се среща цели 863 пъти!

Добре отразени теми през 2014 г.

Извеждането на децата от институциите и настаняването им в ЦНСТ, конкретни инициативи на фондации за площадки за деца с увреждания, подаръците и жестовете за Децата с увреждания в светлината на Баба Марта, Великден, Деня на детето, Коледа (с материали по празниците ще изобилства и през следващите години). Представителното проучване на ЦПО, внасянето на законопроекта за предучилищното и училищно образование от ГЕРБ.

2015 г. – ПРИЕМАНЕ НА ЗАКОНА ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Една от основните теми в медиите през годината са разразилите се дебати (само през първите три месеца на годината точното изписване на закона се споменава над 100 пъти) относно приемането на Закона за предучилищното и училищното образование. Той минава на първо четене в парламента в началото на февруари, второто му четене започва в началото на септември, а приемането му е октомври. По всякакви канали за предаване на информация следват множество анализи и разяснения и от правителството, и от неправителствените организации, и от самите медии. В крайна сметка управляващите се вслушват в част от исканията на заинтересованите страни – учителите, родителите, обществеността като цяло.

- В края на януари е отразен в пълнота протестът на ресурсните учители (словосъчетанието „ресурсни учители“ се споменава 700 пъти само през първото тримесечие на годината). В този случай властта се вслушва в общественото мнение и в това на най-засегнатите лица и правителството се отказва да закрие

ресурсните центрове. Те вече стават регионални центрове за приобщаващо образование.

- **Ресурсни учители се стягат за протест, 25.01.2015, Телеграф**
- **Ресурсните центрове остават към МОН, 04.02.2015, www.dariknews.bg**
- **ГЕРБ се отказва да закрива ресурсните центрове, 05.02.2015, Сега**

- Друг широко обсъждан аспект е закриването на т. нар. специални помощни училища – споменават се над 400 пъти само през първите три месеца на годината.
- **Законотворци, не посягайте на най-уязвимата общност! Децата с увреждания са близо 40 000 и би било престъпление да се оставят без специални грижи и подход при образованието им, 19.01.2015, www.komentator**
- **Трябва ли да се закриват помощните училища, 23.01.2015, Десант**
- **Стачка в помощните училища, 10.02.2015, Марица**

- Това е годината, през която ЦПО заявява своята роля и участие в законодателните промени чрез серия от инициативи, получили изключително широк отзвук. Няма начин да не направи впечатление, че дейностите на Центъра се отразяват повече от медиите, когато в тях са ангажирани и представители на правителството.
- **В Народното събрание се проведе кръгла маса на тема “Приобщаващо образование – образованието на 21 век”, 27.03.2015, www.focus-news.net**
- **Приобщаващото училище е възможен модел и в България, 11.09.2015, www.bnr.bg**
- **Трудноразбираемото учебно съдържание е сериозен проблем според учителите, 14.09.2015, www.vsichkinovini.com**
- **Едно училище за всички или как се създава приобщаваща училищна среда в България, 12.12.2015, www.vsichkinovini.com**

- Приемането на закона се дискутира надълго и нашироко (само през последните три месеца на годината законът се споменава над сто пъти) – медиите вече спокойно боравят с термина „приобщаващо образование” (810 за цялата година – повече от два пъти в сравнение с предходната) след серия от разяснителни кампании от различни източници – правителството, неправителствения сектор и др.
- **В един клас ще може да има над 5-има ученици с увреждания, 22.06.2015 г., www.gratophon.com**
- **Със спор за името на закона започна второто четене на училищния закон, 02.09.2015 г., www.e-novinar.com**
- **Учениците до четвърти клас няма да повтарят, 17.09.2015, www.mediapool.bg**

- *Позиция на НАРУ относно новия закон за предучилищното и училищно образование, 16.10.2015, www.ngobg.info*
  - *Милена Дамянова: Започваме процес на Приобщаващо образование. Помощните училища ще станат образователни центрове за подкрепа, заяви председателят на комисията по образование, 13.02.2015, www.kmeta.bg*
  - *Училищата получават за първи път автономия за обучението. За изучаването на книжовния български език ще има отделен образователен стандарт, 08.04.2015, www.pleven.utre.bg*
  - *РБ: Парите за образование ще следват детето, независимо от вида училище, 05.10.2015, www.cross.bg*
- И все пак в края на годината, въпреки положителните тенденции, почти едновременно излизат статии, които показват нагледно раздвоението и често коренно противоположните гледни точки по един и същи въпрос – образованието в България.
- *ЕК: Образованието в България има спешна нужда от реформа, 12.11.2015, www.vsichkinovini.com*
  - *Европейски експерти оцениха положително реформата в образованието, 13.11.2015, www.livenews.bg*

Добре отразени теми през 2015 г.

Всички теми, свързани с приемането на Закона за предучилищното и училищното образование – протеста на ресурсните учители, разяснителни текстове и кампании, частното образование. Всички правителствени инициативи за образованието, дейностите на ЦПО. Конкретни случаи на агресия в училище. Родителски протести и закани за спиране от воденето на децата на училище.

2016 г. – ГОДИНАТА НА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

В началото на 2016 г. официално са закрити всички институции в България за деца с увреждания, но това, което най-силно бележи годината, е влизането в сила на Закона за предучилищното и училищното образование през август (само в този период срещаме 150 споменавания на пълното изписване на закона, отделно стотици производни като „образователен закон”, „закона за образованието” и др.) и вълненията около наредбата за приобщаващото образование. Това е и времето, в което ЦПО засилва своята дейност и се заявява по-мощно в образователното пространство, нещо, което не убягва на медиите и дейностите на Център за приобщаващо образование са отразени в пълнота (767 пъти се споменава през годината, което е два пъти повече в сравнение с 2015 г.). Това е времето, когато е модерно да се говори за

приобщаване, въпреки, че според ЦПО и други експерти в сферата, липсва споделено разбиране за това какво точно е то и как трябва да се случва на практика.

- През цялата година, в зависимост от законодателната дейност на правителството (влизането в сила на наредбата и закона), а така също и с кампании и инициативи, напр. кампанията на Уницеф, в медиите излизат коментари, анализи, дискусии за приобщаващото образование. Това е най-горещата тема, свързана с образованието въобще.
- **УНИЦЕФ и МОН ще работят заедно за приобщаване на децата със затруднения, 06.04.2016, www.novini.dir.bg**
- **Първа работна среща за обсъждане на държавен образователен стандарт за Приобщаващо образование, www.ngobg.info**
- **Задължителна лятна подготовка за учениците със слаб успех в началния етап, 25.07.2016, www.e-79.com**
- **Готов е държавният образователен стандарт за приобщаващото образование, 17.08.2016 www.news.ibox.bg**

- През цялата година Център за приобщаващо образование стартира инициативи, разяснителни кампании и е постоянно в полезрението на медиите. Националното представително проучване, резултатите, от което са публикувани през септември (в периода юли септември „приобщаващо образование” се среща над 500 пъти), намира широк отзвук и интерес, подобно на кръглите маси и пресконференциите на центъра по принцип.
- **Работно посещение в България по покана на Център за приобщаващо образование, 02.03.2016, www.ngobg.info**
- **Център за приобщаващо образование с открит урок за превенция на дискриминацията в училище, 25.03.2016, www.alfarss.net**
- **Стартира национална кампания „Дни на приобщаването“ 2016, 12.04.2016, www.ngobg.info Бележник 2016: Добър 3.50 за приобщаващото образование, 20.04.2016, www.ngobg.info**
- **Защо да ходя на училище?” - национално представително проучване на нагласите на учениците в 6-ти клас, 08.09.2016, www.cross.bg**
- **Защо 45% от шестокласниците биха избягали навън при всяка възможност? 13.09.2016, www.bebok.eu**
- **Ива Бонева: Приобщаването е важно, за да имаме здраво, жизнеспособно и солидарно общество, 26.09.2016, www.dnevnik.bg**
- **Център за приобщаващо образование стартира безплатен онлайн курс “Запознаване с приобщаващото образование”, 28.09.2016, www.az-deteto.bg**

Добре отразени теми през 2016 г.

Закриването на последните домове за деца, законодателството на тема образование и приобщаващото образование. Всички инициативи и дейности на Център за приобщаващо образование.

2017 г. – КАК ДА ПРИОБЩИМ АГРЕСИЯТА

През 2017 г. ставаме свидетели на това как липсата на адекватен отговор на училищното ръководство и институциите на действията на (и последвалата реакция на обществото) едно дете може да измени цяла наредба. Става въпрос за 19 СОУ, където дете със СОП отново повдига темата за агресията в училище и отговорът на въпроса: „Готови ли са институциите, училището, неправителствените организации да се справят с агресията в училище?“ е отрицателен. Всяка една страна търси начини за справянето с проблема – учителите протестират, директорите подават оставки, МОН променя наредби и обвинява институции за закрила на детето, родителите протестират и заплашват, а неправителствените организации мълчат или се намесват късно. Не мълчат обаче медиите, които разнищват този и други подобни случаи. 2017 г. е годината, в която „приобщаващо образование“ вече не звучи толкова екзотично и непознато, а нещо, по което трябва да се работи, да се утвърждава, дори често реагира мигновено. Терминът вече е „институционализиран“, особено в сравнение с началото на изследването – само три години по-рано.

- Разгледаният период е до юли включително, но той може да е представителен, защото отбелязва края на учебната година. През октомври 2017 г.е променена наредбата за приобщаващото образование, което затваря един тригодишен цикъл. През 2017 г. медиите се вълнуват най-вече от два случая – споменатия в 19 СОУ (60 пъти споменаване на конкретното училище само през първия месец на годината), при който агресивно дете напада свои съученици и смъртта в 52 СОУ на дете в училище (повече от 200 пъти само в период от един месец – след инцидента до края на март) .
- *Родители на деца от цял клас не ги пускат на училище заради тормоз от техен съученик, 24.01.2017, www.banker.bg*
- *Параграф 22 с „различните“ деца, 25.01.2017, Монитор*
- *Национална мрежа за децата: Преместването на деца в училища показва страх към различието, 03.02.2017, www.bulbox.net*
- *Учителите от 19-то СУ в София не са искали детето с проблемно поведение да бъде преместено, 07.02.2017, www.dnevnik.bg*

- *Одобрена е Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца, 08.02.2017, www.banker.bg*
- *След инцидент с дете учителите ще бъдат задължени да го консултират с лекар, 28.02.2017, www.news.varna24.bg*
- *Открито писмо: Трагедията в 52-о училище е трагедия за цялото ни общество, 02.03.2017, www.alfarss.net*
- *След трагедията с малката Габи: Училището ѝ се опита да замаскира скандала! 02.03.2017, www.blitz.bg*

- Това води до широки дискусии, протести на учители, директори, родители. Под натиска на обществото и по-конкретно на професионалната гилдия на директори и на учители, правителството се принуждава да промени наредбата за приобщаващо образование.
  - *Учители настояват да бъде сложен край на бюрокрацията, завладяла българското училище, 25.05.2017, www.alfarss.net*
  - *Педагози искат промяна в "Наредбата за Приобщаващо образование", 07.03.2017, www.standartnews.com*
  - *Константин Янков, СБУ: Учителите от общината са в готовност за протести, 12.04.2017, www.focus-radio.net*
  - *Депутатът от БСП Донка Симеонова: Наредбата за приобщаващо образование трябва да бъде отменена, 20.06.2017, www.varna.rep.bg*

- МОН продължава с разяснителната кампания относно някои неясноти все още по Закона за предучилищно и училищно образование, но също така прехвърля отговорността за агресията на децата в училище в полето на родителите; отчита нуждата от специални мерки и усилия за превенция и противодействие на агресията в образователната система.
  - *Специалисти по Приобщаващо образование отчетоха съпротива срещу внедряването му у нас, 06.03.2017, www.bnr.bg*
  - *Министерството на образованието опроверга информация, че ще съкрати 9000 учители, 16.03.2017, www.iconomist.bg*
  - *Министерството на образованието предлага 22 мерки за предотвратяване на агресията в училище – новини в 12.00 часа, 10.04.2017, БНР*
  - *МОН: Родителите са ключов фактор за предотвратяването на агресията в училище, 12.04.2017, www.bulgaria.actualno.com*

- В тази среда Център за приобщаващо образование стартира инициативи, втората от които – за „Учителят, който обича всички“ предизвиква отзвук в медиите – 159

пъти споменаване на въпросната инициатива (общо - с пълен и непълен член при изписването на „учител“).

- *Книгата "Жирафът, който не се побираше в книжката" помага на деца с образователни затруднения, 12.01.2017, www.alfarss.net*
- *Ученици от цяла България търсят Учителя, който обича всички, 05.04.2017 www.alfarss.net*
- *Търси се: "Учителят, който обича всички", 05.04.2017 www.dariknews.bg*
- *Галина Ангелова е "Учителят, който обича всички" (видео), www.b2bmedia.bg*

Добре отразени теми през 2017 г.

За агресията в училище – освен конкретните случаи, но и всички действия след това на засегнатите страни. Инициативата на ЦПО за „Учителя, който обича всички“.

ОСНОВНИ УЧАСТНИЦИ В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ОБРАЗЪТ ИМ В МЕДИИТЕ

РОДИТЕЛИТЕ – ЗАПЛАХИ, А НЕ ДИАЛОГ – ЛИПСА НА ЕФЕКТИВНА КОМУНИКАЦИЯ С РОДИТЕЛИТЕ

Според резултатите от това изследване в медийното пространство се е създал следният образ на родителите – повечето от тях не обръщат много внимание на децата си, не контактуват с институциите, другите родители, учителите и директорите, но в момента, в който децата им станат жертва на агресия от страна на други деца, взимат нещата в „свои ръце“. В тези случаи основното им оръжие са собствените им деца – те изнудват училището, че ще ги отпишат или просто няма да ги водят в клас, ако исканията им не бъдат удовлетворени. Те съзнават своята сила, когато са обединени в исканията си. Протестите им винаги са широко отразени – медиите обичат да им дават гласност, защото често ги припознават като реакция на едно демократично общество. Създава се впечатление, че по-често родителите действат чрез заплахи, а не толкова чрез диалог. Всичко това говори за лоша или липсваща комуникация по линията училище – родители и за напълно недействащи училищни настоятелства, доколкото въобще съществуват реално. Особено в големите градове родителите избягват чест контакт с училището, освен в случаите, в които не сметнат, че децата им са наистина застрашени. Често това се получава в пристъп на паника и при липса на информация – вина за което имат и самите училища.

Възможни дейности – Национални кампании за приобщаване на родителите, работа с училищата в посока проактивност на учителите и директорите по линия на родителите (по-чест контакт с тях, информиране чрез мейли за проблеми, за деца със СОП и т.н.).

ДЕЦАТА СЪС СПЕЦИАЛНИ ПОТРЕБНОСТИ - ЛИПСА НА ЯСНА ПРЕДСТАВА КОИ СА ТЕ И КАК СЕ ПРИОБЩАВАТ

До 2014 г. Децата с увреждания са представяни като жертви на системата, медиите тръбят за закриването на домовете и т.н. След като обаче децата в институционална грижа вече са преместени в ЦНСТ (Центрове за настаняване от семеен тип) шумът малко поутихва и фокусът се измества върху изоставянето на бебета и осиновяването им. След описването на лъскавите центрове и тържественото им откриване от представители на правителството, статиите за тях са предимно на тема конкретни дарения и отделни проекти. По стар обичай статиите за тези деца се увеличават в определени дни на годината, когато те получават неизбежното внимание и подаръци. Създава се впечатление, че Децата с увреждания в институционална грижа са преместени от едно място на друго по-хубаво място, където за тях ще се грижат по-добре, но те пак са сегрегирани от останалите. От статиите в медиите не става пределно ясно какво точно става в тези Центрове за настаняване от семеен тип, освен единични случаи на недостиг на кадри или конкретни нарушения.

От статиите в това изследване не получаваме ясна представа и как точно децата със СОП ще се приобщават (това може да се дължи и на факта, че реалният процес започва тепърва след последните законодателни промени), какви промени ще настъпят за съучениците им, учителите и т.н.

През 2017 г. се очертава и неприятната тенденция да се мисли за децата със СОП като за по-агресивни, които са неконтролируеми и могат да навредят на останалите. Тогава в публичното пространство циркулират неизбежните въпроси дали трябва да защитиш многото за сметка на един и защо изобщо се налага някой да бъде защитен?

Възможни дейности – Подробно проучване и наблюдаване дейността на ЦНСТ. Кампания за резултатите от приобщаващото образование – добри практики, конкретни примери, мнения на останалите деца.

УЧИЛИЩЕТО - ОБИЧАНО И МРАЗЕНО ЕДНОВРЕМЕННО

- *За 95% от шестокласниците е важно да се ходи на училище, но 45% биха избягали навън при всяка възможност, 12.09.2016, www.cross.bg*

Заглавието на тази статия (резултат от изследване на ЦПО) показва ясно нагласите не само на децата към училището, но и на цялото общество. То продължава да се приема

като необходимото зло, където децата се учат и могат да бъдат приобщени, но и където могат да им се случат неприятни неща. При по-задълбочено вникване в материалите в посочения период прави впечатление, че в училището има две отделни групи – едната на директорите и администрацията, другата на учителите. Рядко учители и директор излизат с единна позиция, което в крайна сметка не прави добра услуга на тази толкова важна институция. Също така има ситуации, в които учители и директор впоследствие скриват или забавят важна информация, което води до неприятни последици. Директорите създават впечатление за хора, водени от страха да не бъдат уволнени, наказани или да не се сблъскат с гневни родители. Друго впечатление, което остава е, че училищата все още нямат механизми (дори подходяща среда) и познанията да се справят с новите изисквания на приобщаващото образование. Директорите критикуват образователното законодателство, учителите стачкуват, МОН променя текстовете на наредбите, после пак следват критики и т.н.

Възможни дейности – Директна работа с максимален брой директори и учители. Конкретни проекти в училища с цел подобряване комуникацията между директори и учители и между директори-родители и създаване на общност. Проекти насърчаващи участието на децата и учениците по въпроси, които са важни за тях в училище.

ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ – ПОДДАВА СЕ НА НАТИСК

Покрай приемането на наредбата за приобщаващото образование правят впечатление два основни момента. Първият е, че се пускат за обсъждане документи, за които предварително не са прегледани различни гледни точки и не са били плод на публични дискусии. Вторият е, че един път след тяхното пускане и под заплахите от протести и след критиките, МОН е склонно да промени всеки законопроект и наредба, пък било то и повече козметично. Това би могло да се тълкува от една страна като вслушване в общественото мнение и пряко засегнатите страни, но от друга – като липса на предварителна подготовка и последвало лесно отстъпване от заявените обещания и позиции поради несигурност и липса на компетентност. Все пак изпълнителната и законодателна власт в България най-после предприемат така дълго отлаганите промени в законодателството, регламентиращо приобщаващото образование.

Възможни дейности - повече съвместни дейности (кръгли маси, пресконференции и т.н.) с представители на МОН, лобиране за конкретни законодателни инициативи, срещи с ресурсни учители, директори, родители, НПО за създаване на цялостна картина и предложения, които да бъдат обсъждани с МОН.

МЕДИИТЕ – ВИНАГИ СА ЕДНИ И СЪЩИ

Винаги ще има медии, които залагат на определен тип „жълти“ новини, други, които предоставят задълбочени анализи и различни гледни точки. Това зависи от издателската им политика, концепция, читатели, позициониране на пазара (дали са регионални или национални), от техните издатели, рекламодатели и т.н. В този смисъл реакцията на медиите през този период по изследваната тема е напълно прогнозируема – някои ще наблягат на жълтата информация, други ще посочват само лоши практики, трети ще изследват обстойно темата и т.н. По принцип, освен приближените медии на правителството или партийните издания, една от задачите на медиите е да критикуват управляващите – в този смисъл критиките към правителството и институциите, особено по повод детската агресия, са напълно очаквани. Характерно за интернет е, че информира веднага, но хората все пак търсят проверена информация от по-надеждни източници. Затова сайтовете и порталите често цитират електронни или хартиени медии.

В контекста на това изследване има медии, които обръщат повече внимание на приобщаващото образование, други не толкова или предимно в негативен аспект.

Възможни дейности – контакти с възможно повече журналисти в образователния ресурс. Семинари и конференции – журналистите обичат да им се обръща внимание.

ЦПО – ПЪРВИ ГОЛЯМ УСПЕХ ЗА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Дори само ако погледнем цифрите на цитираните статии, ще разберем, че ЦПО е важен елемент от всичко случващо се за приемане на приобщаващото образование в България. Името на Център за приобщаващо образование вече е много по-познато и на медии, и на обществеността. Самият термин е почти непознат допреди години и докато през 2014 г. се среща тук там и то най-вече покрай дейностите на самия Център, то сега е институционализиран чрез законодателната рамка за образованието. Приносът на Центъра може да се диференцира в три основни посоки:

- Принос по отношение на нови практики;
- Принос по отношение на законодателни политики;
- Принос по отношение на повишаване на гражданското участие и консолидиране на гражданския глас, ЦПО успява да изведе темата като важна и за други заинтересовани страни от гражданския сектор и да координира съвместни застъпнически действия.

Образът в медиите и дейностите на Центъра показват, че успех имат както концептуалните текстове и изследвания, така и конкретни инициативи. Често обаче сложните теми объркват хората и далечните перспективи не ги вълнуват особено. Те

искат да видят нещо сега, в момента, понякога дори за успокоение на съвестта, че нещо се случва.

Статиите показват, че изследванията, пресконференции и кръгли маси, особено на които присъстват представители на правителството, са успешен елемент за широко медийно отразяване на ЦПО.

С приемането на закона и наредбата, свързани с приобщаващото образование, в родното образование е извървян дълъг път. Тепърва обаче то ще се налага и тези закони ще се прилагат в една принципно негостоприемна и раздирана от конфликти среда. Все още не е започнала дискусиата по същество за приобщаващото образование като платформа за организиране на реформата в образователната система, например. ЦПО трябва да намери място в нея чрез конкретни стратегии за действия, особено в кризи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият анализ показва, че само за три години за приобщаващото образование в България е изминат дълъг път. От бегли споменавания на термина през 2014 г., стигаме до бурни реакции, широко отразяване в медиите на закони и стратегии през 2017 г. Тепърва предстои засегнатите в този процес – правителство, родители, училище, неправителствени организации да работят още по-обединени, за да бъде осъществено приобщаващото образование по-лесно и ясно за всички.

В тази среда ЦПО се доказва като надежден стратегически партньор на всички участници в процеса на приобщаващото образование. През 2018 г. на Центъра предстои да затвърди позициите и да предложи още по-конкретни практики и инициативи при внедряването на законодателната рамка в училището.

ПРОЧИТ ОТ ПРАКТИЦИТЕ, ЕКСПЕРТИТЕ В ОБРАЗОВАНИЕТО И ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ

Анет Маринова:

„В това изследване за мен трите основни акцента са:

Линията **увреждане - СОП - агресия**: тази линия очертава тези деца като проблемни, причиняващи агресия. Закотвя се термина СОП като дефицитен, ригиден и бремене за системата.

Другата линия е: **Родителите на „другите деца“ - учителите и управлението на отношенията класната стая - СОП**. Тук се срещаме с нагласите на средата от една

страна и от друга, с липсата на професионален отговор на училището респективно управлението.

И третата линия е свързана с "институционализирането" на **формулировката за приобщаващо образование - като пречка пред промяната**. Приобщаващото образование стои отделно - като израстък на системата, който заплашва да разкъса нейната цялост, по-скоро, отколкото като платформа за организиране на реформа т.е. с нея може да се организира въпроса за отпадането от училище, например."

***Анет Маринова** е психолог, клиничен социален работник и психотерапевт; работи в 23 СУ"Фредерик Жолио Кюри", София, член е на Сдружение "Дете и пространство". Участва в работната група за изготвяне на ДОС за приобщаващо образование, член на работната група за ЗПУО и член на Професионалната общност за приобщаващо образование.*

Дани Колева:

„Walk the talk или да извървим говоренето!

Нещата, които ми направиха най-голямо впечатление са свързани с необходимостта да се отиде отвъд думите и добрите намерения и да се положат усилия те да се случват по най-добрия начин на практика.

Използваме еднакви думи, но говорим ли на еднакъв език? Изследването ясно показва, че приобщаващото образование се налага като термин и дори е институционализирано през промените в нормативната уредба. В същото време се вижда, че дебатът и дискусиите по него през годините са преди всичко фокусирани върху реформите на структурите, ролите и отговорностите на специалистите и другите участници за сметка на самото приобщаване, как точно ще се случва то на практика, какво ще се промени за децата и за съучениците им и т.н.

Пример за горното е и притеснителната тенденция от 2017 г., която изследването извежда, за децата със СОП да се говори като за по-агресивни, неконтролируеми и създаващи риск за останалите. Това доведе отново до въпроси и предложения за решения на проблемите тип „гасене на пожари“, които рискуват да ни върнат назад и/или да създадат още по-тежки проблеми. Вместо въпросите трябва ли децата със СОП да учат отделно от останалите и за или против видеокамерите в училище сме, може би трябваше да отворим пространство за добре модерирани дискусии, съчетани с професионално и експертно мнение защо децата проявяват проблемно поведение, агресия и насилие, как можем да предотвратим причините за това и как можем да се справяме с тези прояви ефективно вместо да прехвърляме горещите картофи в други класове и училища?

Партньорството с родителите. Често, родителите на деца с трудно поведение биват обвинявани, че отказват помощ, вместо да се проучи в дълбочина как им се предлага помощ, какво точно означава „отказват“ и тези, които предлагат помощ, какво са правила и постигнали с детето? Говоренето през призмата на виновни – невинни, прави – неправи, всъщност е действителният проблем, чиято видима проява, често се проявява в обединяването на възрастни срещу деца. За да бъде партньорството с родителите реалност, а не клише или добро пожелание, МОН трябва да стимулира и подкрепи всяка детска градина и училища да разработят своя цялостна политика за работа с родителите. Изграждането на партньорство между семейството и училището може да се случи единствено чрез изграждане на доверие между тях, а това е процес, който се нуждае от планиране, умения, време и пространство. Този процес трябва да

има ясни цели, очаквани резултати и да бъде ефективно управляван, защото иначе рискуваме съвсем да се изгубим в полето от добри намерения и както казва Усмиващият се котарак от „Алиса в страната на чудесата“ – Зависи къде искаш да стигнеш и ако не знаеш закъде си тръгнал, ще стигнеш някъде другаде.“

Дани Колева е програмен директор в Национална мрежа за децата като от януари 2018 г. фокусът на работата ѝ е върху превенцията на насилието над деца. Притежава над 16 годишен опит от работа на терен в областта на деинституционализацията и развитието на превантивни и алтернативни услуги за деца и семейства, както и значителен практически и управленски опит в областта на детските права, застъпничеството и оценката на проекти и програми.

Ивайло Кискинов:

„В анализа ясно се виждат някои положителни тенденции по отношение на нарастващата публичност на темата за приобщаващото образование:

- Ангажираност на законодателната и изпълнителната власт;
- Активност на НПО;
- Широко отразяване на дискусиите, свързани с образователната реформа.

Внимателният прочит на документа очертава някои много сериозни проблеми по отношение на медийното представяне на темата за приобщаващото образование.

1. Прави впечатление липсата на вникване в смисъла на понятието приобщаващо образование. Ето някои акценти:

- Децата/учениците със СОП. Какво включва понятието СОП? Медиите фокусират вниманието си преди всичко върху онези от децата/учениците, които имат „трудно поведение“, или увреждания. Извън вниманието остават онези деца, които имат нужда от допълнителна подкрепа и мотивация за изява за своите дарби и способности.
- Прави впечатление, че често агресивното поведение се свързва със специалните образователни потребности, което води до необосновани внушения и страхове – сред родителите, учителите, директорите, както и сред местните общности.
- Липсва елементарно разбиране за нуждата с децата със СОП да работят широк спектър от специалисти. Говори се единствено за ресурсни учители.

2. Липсва диалог между образователните институции и родителите. Медийната и нормативната мъгла по темата за приобщаващото образование е повече от смущаваща. Във фокуса на медиите са преди всичко конфликтите между участниците в образователния процес, като в същото време много рядко се представят добри практики на взаимодействие – проблем, свързан с комуникацията с медиите, но и с нездравословното увлечение към сензационното. За съжаление обществените медии също рядко проявяват информиран интерес към темата.

3. Законодателната и изпълнителната власт. В публичното пространство липсва визията на държавата образованието.

- В своите публични изяви държавните експерти, работещи в областта на приобщаващото образование акцентират върху необходимостта от процедури, които обаче са обвързани с много ненужна документация. Реакцията на голяма част от учителите и директорите към увеличаване на обема документи е разбираема.

- Липсва яснота за функциите на Училищните настоятелства и на Обществените съвети.
- Не става ясно как ще се повишава качеството на образованието и по какви критерии ще се измерва.
- Почти пълно е информационното затъмнение по отношение на иновативните модели, върху които работят някои училища и как те ще намерят отражение върху подобряване на мотивацията на ученици, учители и родители.

Изброеното далеч не изчерпва целия набор от проблеми, но се налагат следните изводи:

- Нужно е да се направи всичко възможно за каузата на приобщаващото образование да се привлекат заинтересовани журналисти от различни медии.
- Да се търси възможност за широки публични обсъждания върху теми, свързани с образователни модели, продължаването на реформата в образованието и нуждата от отваряне на образователните институции към обществеността.
- Дискусии относно правомощията и възможностите на Училищните настоятелства и Обществените съвети.
- Смисъл в споделянето на добри практики и на иновативни модели.

Ивайло Кискинов, учител и и.д. директор в 202 ОУ „Христо Ботев“, Долни Пасарел, София, Председател на Професионалната общност за приобщаващо образование

Проф. д-р Силвия Николаева:

„В България не от вчера образованието е сфера на активни иновативни политики и практики. Ако приобщаващото образование в България днес е не само идея, но и обективна реалност, то приносът за това е колкото на обективните обстоятелства, толкова и на конкретните хора и организации, които стоят зад тях. Ето защо намирам за съвсем естествено, когато у нас се говори и анализира приобщаващото образование, то това да се случва паралелно с обективната оценка за приноса на Центъра за приобщаващо образование за неговото концептуализиране и публично представяне, и практическо утвърждаване. А когато подобен мета-анализ се инициира от самия Център, то това е безспорен знак за сериозна организационна зрялост, експертиза и публична отговорност, които заслужават високо признание.“

Няколко са акцентите в анализираниите медийни публикации посветени на приобщаващото образование, които ми правят специално впечатление. Преди всичко това е неговата бурно нарастваща разпознаваемост и популярност сред все повече публики и социални актьори. Същевременно много по-осезаемо става ключовото място и значимост на проактивните (изпреварващи, превантивни, развиващи) за сметка на реактивните (догонващи, пост-кризисни) действия, мерки и решения. За съжаление, и едните, и другите сякаш все още са доста „формализирани“, т.е. по-скоро следват темповете и посоките на съзряване на официалните институции, спонсори и/или външни подкрепи, отколкото на най-активните и заинтересовани участници „на терен“ – специалисти, ученици, родители, общественици. Затова устойчивият диалог и партньорство с тях е залог за успех. Това често е трудно, друг път почти невъзможно, но винаги неизбежно.“

Проф. д-р Силвия Николаева, преподавател във Факултета по педагогика, катедра "Социална работа" на СУ "Св. Климент Охридски" и ръководител на Център за изследвания и иновации в неформалното образование